

LENIN:

A ZEMSZTVOSTATISZTIKA FELADATAINAK KÉRDÉSÉHEZ*

(Penzai kormányzósági zemsztvo. A penzai kormányzóság reprezentatív-statisztikai felvételének eredményei. III. sorozat. A földtulajdon vizsgálata. II. rész. A parasztgazdaságok gazdaságok szerinti összeírása. I. fejezet. A településekre vonatkozó tájékoztató és a gazdaságok szerinti teljes összeírás adatait tartalmazó részletes táblázatok. 3. kiadvány. Krasznoszlobodszki kerület. Penza, 1913. év. Ára: 1 rubel. X + 191 old.)

A penzai zemsztvo olyan bőszeges és részletes programmal alapján végez reprezentatív-statisztikai felvételt, amely rendkívüli érdeklődésre tarthat számot mindenki részéről, aki Oroszország gazdasági felépítését tanulmányozza.

Összeírnak minden parasztgazdaságot gazdaságonkénti lerövidített összeíróívekre. Azután minden harmadik gazdaságot teljesebb, gazdaságonkénti rövidebb összeíróívekre vesznek fel; — minden kilencediket még teljesebb, úgynevezett gazdaságonkénti részletes összeíróívekre; — minden huszonhetedik gazdaságot még teljesebb, gazdaságonkénti ú. n. speciális összeíróívekre vesznek fel, végül kerületenként 25 gazdaságot (ami valószínűleg mintegy 1/1000-e az összes gazdaságoknak), a legrészletesebb költségvetési leírás szerint vizsgálják meg.

Az eredmény a megfigyelés egyes részleteinek összesítése öt fokozatban, amikor is a teljesebb program feltétlenül magában foglalja a kevésbé teljes program valamennyi kérdését. A szerzők az előszóban a leírás öt változata mindegyikének teljességét a következőképpen határozzák meg:

„A költségvetés felöleli a parasztgazdaságok egész termelését és fogyasztását.

A speciális összeírás gazdaságonként tanulmányozza a mezőgazdasági termékek adás-vételét és az állattenyésztés forgalmát (külön úrlapon) és mindazokat a kérdéseket, amelyeket a gazdaságonkénti részletes összeíróívek magukban foglalnak.

* Lenin Művei, 20. kötet, 65—71. old., oroszul.

A gazdaságonkénti részletes összeíróveken felsorolják a gazdaság tagjainak összes földbirtokát, üzezeit és munkáját, regisztrálják a földre vonatkozó adatokat, a családtagok korát, iskolázottságát, az élő és holt leltár, valamint az épületek értékét, számbaveszik az üzemekből és a különböző foglalkozásokból eredő jövedelmeket, a termelést, a munkaerőre fordított költségeket.

A gazdaságonkénti rövid összeíróveken csak a földre, a család kormegoszlására, iskolázottságára vonatkozó adatokat tartalmaznak, felsorolják a földbirtok nagyságát, az üzemeket, a különböző foglalkozásokat, az élő és holt leltárt.

A gazdaságonkénti lerövidített összeíróveken felveszik a család nagyságát, nemek szerinti megoszlását, a dolgozó férfiak számát, a földbirtok nagyságát, a család üzezeit, a bérletek kivételével, a számosállatok számát, a férfimunkások iskolázottságát és ipari foglalkozását, valamint az iskolás fiúk és leányok számát.

A kiadványhoz, sajnos, nem mellékeltek az ötféle összeírás minden kérdésének teljes felsorolását. Csak a legrövidebb („lerövidített“) gazdaságok szerinti összeíróvet mellékeltek, amely a gazdaságoknak (megközelítőleg) nem kevésbé részletes leírását adja, mint az európai mezőgazdasági összeírások összeíróivei.

Ha a penzai statisztikusok a fent említett program alapján az egész kormányzóságot megfigyelik, akkor — minden túlzás nélkül mondhatjuk — az adatgyűjtés közel fog járni az ideálshoz. Tegyük fel, hogy a kormányzóságban 270 000 gazdaság van (a valóságban ennél nyilván több van). Ebben az esetben 90 000 leírást kaphatunk földbérletre és minden élő és holt leltárra vonatkozó adatokkal; — ezenkívül 30 000 leírást a termésadatokra (*minden gazdaságtól*), a munkásokra fordított költségekre, a leltár és az építmények értékére vonatkozó adatokkal; — továbbá 10 000, a mezőgazdasági termékek adás-vételére, valamint az „állattenyésztés forgalmára“ (azaz valószínűleg az állatok ápolási s takarmányozási viszonyaira, az állattenyésztés produktivitására, stb.) vonatkozó leírást; — végül 250 költségvetést, amelyek a parasztgazdaságok 10 típuscsoportját véve, *mindegyik* csoportnak *kimerítő* leírását és csoportonként 25 költségvetést, vagyis teljesen elegendőt ahhoz, hogy megbízható átlagokat kapjunk.

Egyszóval Penza kormányzóság parasztgazdaságait e program végrehajtása esetén kitűnően tanulmányozhatnók, — összehasonlíthatatlanul jobban, mint a nyugateurópai országokban végzett összeírásokat (melyek, igaz, nemcsak egy kormányzóságot, hanem egy egész országot ölelnek fel).

Minden ezeknek az elsőrangú adatoknak a *feldolgozásán* fordul meg. Ez a legfőbb nehézség. Ez legbeteggebb pontja a mi zemsztvostatisztikánknak, amely a munka gondossága és részletessége tekintetében kiváló. A 300 000 (vagy 90 000, — 30 000, — 10 000) gazdaság közül bármelyikre vonatkozó adatok nagyszerűek lehetnek, de tudományos célokra Oroszország reformutáni gazdasági életének megértése szempontjából, ezek az adatok teljesen kárba veszhetnek, ha feldolgozásuk nem kielégítő. A közös

átlagok ugyanis, az obscsinák, a járások, a kerületek, a kormányzóságok szerinti átlagok igen keveset mondanak.

Oroszországban jelenleg éppen a félig középkori (a patriarchális és hűbéri) földművelés tőkés átalakulása megy végbe. Ez a folyamat több mint fél évszázada kezdődött. Ez alatt a nagy idő alatt Oroszország közgazdasági irodalmában az e folyamat különböző vonásaira vonatkozólag rengeteg egyes *utalás* gyűlt össze. A dolog lényege most az, hogy a részleteiben, az adatgyűjtés és ellenőrzés pontossága szempontjából kiváló zemsztvostatisztika tömegadatait nem kellő formában *dolgozták fel*. Ezeket úgy kell feldolgozni, hogy a tömeges adatok számbavételén nyugvó pontos, objektív *feleletet kapjunk mindazokra* a kérdésekre, amelyeket Oroszország reformutáni gazdasági életének több, mint félévszázados elemzése folyamán *felvetettek*, vagy jeleztek (márpedig jelenleg is a sztolipini agrártörvényhozás tömegesen veti fel a *forradalomutáni* Oroszország gazdasági életének érdekes kérdéseit).

A statisztikai adatokat úgy kell feldolgozni, hogy a régi hűbéri, robotos, ledolgoztató, természetes gazdaság lerombolását és annak kereskedő, tőkés földműveléssel való felváltását ezeknek az adatoknak alapján tanulmányozni *lehessen*. Egyetlen művelt (politikai-gazdaságtani értelemben művelt) ember sem kételkedhetik most abban, hogy ez a folyamat végbemeleg. Az egész kérdés lényege az, *hogyan dolgozzuk fel az egyes gazdaságok szerinti kitűnő adatokat, hogy azok el ne vesszenek*, hogy az adatok alapján a nagyon bonyolult és változatos folyamatnak *minden* oldalát tanulmányozni lehessen.

Hogy eleget tegyünk ezeknek a feltételeknek, a gazdaságok szerinti adatok feldolgozásánál minél több, a lehető leghézszerűbben és legrészletesebben összeállított *csoportosító és kombinációs táblázatot* kell szerkeszteni, hogy egyenként tanulmányozhassuk *valamennyi*, az életben már kialakult — vagy *kialakulóban levő* (az utóbbi nem kevésbé fontos) — gazdasági *típust*. Sokoldalú és a leghézszerűbben összeállított csoportosító és kombinációs táblázatok nélkül a gazdaságok szerinti legrészletesebb adatok szinte semmit sem érnek. Ez mai statisztikánknak — amely mostanában egyre gyakrabban szenved, hogy úgy mondjam, bizonyos „statisztikai kretinizmusban” — a legnagyobb veszélye. Ez a statisztika nem látja a fától az erdőt, a számhalmazok között eltűnnek a jelenségek *gazdasági típusai*, az olyan típusok, amelyek *csak* sokoldalúan és racionálisan összeállított csoportosító és kombinációs táblázatokban tűnnek ki.

De a megszerkesztés *ésszerűségének* első feltétele, hogy a kapitalizmus fejlődési folyamatát minden kis elágazásában és formájában követni tudjuk. Ésszerűnek csak az olyan feldolgozást tekinthetjük, amelynek segítségével kimutatható a természetes *gazdálkodás* legelmaradot-

tabb típusa és ennek kereskedő és tőkés mezőgazdasággal való felváltásának különböző fokozatai (a különböző helységekből a kereskedő mezőgazdaság különböző formát vesz fel, a mezőgazdaságnak hol egyik, hol a másik oldalát vonja be a piacra való termelésbe). Különös részletességgel kell kiválasztani azokat a gazdasági típusokat, amelyek átmenetet képeznek a tisztán természetes gazdálkodástól a munkaerő eladásához (az ú. n. „iparűzésekhez“, amikor a munkaerő eladásával van dolgunk), — valamint a munkaerő vásárlásához. Különös aprólékossággal kell kiválasztani a különböző gazdaságtípusokat anyagi helyzetük szerint (a tőkefelhalmozásnak, valamint a tőkeképződés és felhalmozás lehetőségének foka szerint), — azután az egész mezőgazdasági termelés nagysága, valamint különösen azoknak a mezőgazdasági termelési ágaknak jelentősége szerint, amelyek adott helyen és adott időben könnyen átalakulnak árutermelő földműveléssé, vagy árutermelő állattenyésztéssé, stb., stb.

Amikor a földművelés mai gazdasági életét tanulmányozzuk, a kérdés magja éppen az, hogyan alakul át a természetes gazdálkodás árutermelő gazdálkodássá és a bürokratikus, liberális-professzori, kispolgári-narodnyik és opportunisták „teóriák“ tévedéseinek és előítéleteinek végtelen sora éppen ennek az átalakulásnak megnevezéséből, vagy pedig abból folyik, hogy képtelenek ennek az átalakulásnak rendkívül változatos formáit nyomon követni.

A fentnevezett gyűjteményből ítélve a penzai statisztikusok munkáját olyan emberek irányítják, akik ehhez az ügyhöz nem mint bürokráták viszonylanak, hanem mint olyan emberek, akiket valóban érdekel a kérdés és rendkívül értékes tudományos kutatást képesek végezni, — és mégis, ez a munka a statisztikai konzervatívizmus vagy a „statisztikai szertelenség“ benyomását kelti és hiányzik belőle a közgazdaságtani ésszerűség, átgondoltság.

A vizsgált gyűjtemény elsősorban a településekre (falvakra) vonatkozó tájékoztató adatokat tartalmazza. Ezek az adatok a könyvnek nem egészen $\frac{1}{10}$ részét foglalják el. A fennmaradó $\frac{9}{10}$ részt az obscsinákra vonatkozó táblázatok töltik ki. Minden településen, minden egyes obscsina mindegyik parasztcsoportjának (a földbirtokok nagysága szerint) külön vízszintes sora van (a vizsgált területben összesen 1009), amely 139 függőleges rovatot tartalmaz. Az adatok rendkívül részletesek. Az adatok $\frac{9}{10}$ részére még a legkiváncsibb helyi lakos felvilágosításához sem lesz sohasem szükség.

Azonban ez a rendkívüli részletesség már valahogyan majdnem afféle statisztikai mániává válik, amikor a 119—139. rovatokban, azaz huszonegy rovatban a terület ezer csoportjának mindegyikére kiszámítják a viszonyszámokat, azaz a százalékos viszonyt!!! A statisztikusok egy területre ezer

és tízezer, még a helyi lakosok számára is rendkívül kivételes esetben szükséges számítást végeztek. A statisztikusok körülbelül 15—20 000 számítást végeztek, amelyekből nyilvánvalóan valami 10—20 kell majd és *csakis* a helyi lakosoknak, akik az ilyen kevéssé várható esetben *maguk* is elvégezhették volna ezeket a számításokat.

A statisztikusok hiába elfecsérelt hatalmas munkája annak a munkamennyiségnek rovására megy, amelyet (adott erővel és adott költséggel — a zemsztvostatisztika költségvetése igen szerény!) a kutatásnak szentelhettek volna. A vizsgált gyűjtemény, amely a senki számára sem szükséges statisztikai „fényűzés“ ezernyi számadatát tartalmazza, *egyetlen* összesítést *sem* ad. Mindenféle összesítést elhalasztottak a következő kiadványokig. Először is nem vagyunk biztosak benne, hogy valóban lesznek-e ilyen újabb kiadványok, és ebben az orosz zemsztvostatisztikusok, akik igen nagy mértékben a rendőrségi önkénytől függenek, maguk sem lehetnek biztosak. Másodszor, a kerületenkénti sokoldalú csoportosító és kombinációs táblázatok *próbája* nélkül sohasem dolgozhatók ki tudományos értelemben kielégítő módon a kormányzóságok szerinti összesítő, csoportosító és kombinációs táblázatok.

Egyelőre tehát megállapítjuk azt a szomorú tény, hogy tudományos érték szempontjából majdnem nullával egyenlő zemsztvostatisztikai gyűjteményt kaptunk, amelybe töméntelen munkát öltek bele és amely egész tömegét tartalmazza a rendkívül gazdag, értékes és új (*a november 9-i törvény eredményei**) adatoknak, — anélkül, hogy összegezték, összehasonlították, csoportosították, kombinálták volna azokat.

Rámutatunk legalább néhány csoportosításra, amelyeket az igen gazdag zemsztvostatisztikai anyag felhasználhatósága érdekében el lehetett volna és el kellett volna végezni. Kívánatos a kerületek és kormányzóságok vidékekre felosztása az árutermelő földművelés különféle fajtái szerint (a gabona és burgonya feldolgozása pálinkává; a tejtermékek eladása; olajütők, különleges ipari növények, stb., stb.); — azonkívül nem mezőgazdasági és vándoriparok szerint; — a földesúri gazdaságok feltételei szerint (vannak-e a közelben földesúri uradalmak, vagy nincsenek; aszerint, hogy a földesúri gazdaságban a hűbéri, ledolgozó, robotos, feles, gazdasági, stb., avagy szabad bér munkást alkalmazó tőkés gazdaság van-e túlsúlyban); — továbbá a kereskedelem és általában a tőkés forgalom fejlettségi foka szerint (igen fontos felosztás, amelyet a politikai gazdaságtan ábécéje szempontjából feltétlenül meg kell és könnyen meg lehet csinálni, bár gyakran nem végzik el: a falvaknak a vasúttól, a vásároktól, a kereskedelmi központoktól való távolsága szerint, stb.); — a falvak nagysága szerint (a

* A Sztolipini, 1905 november 9-én kiadott földtörvény. (A szerk.)

krasznozlobodszki kerületben kb. 30 000 parasztgazdaság van 278 faluban, ebből a 19 legnagyobb faluban több mint 9000 gazdaság, — világos, hogy a viszonyok különbözők).

Kívánatos és szükséges a parasztgazdaságok csoportosítása nemcsak a földbirtok, hanem a vetésterület nagysága szerint is (a szerzők az előszóban azt mondják, hogy Penza kormányzóság parasztgazdaságai „főként saját és nem bérelt földeken dolgoznak“, ez azonban túlságosan sommás értékelés, mert a haszonbér kérdésének óriási jelentősége van és részletes kidolgozására szükség van); — ezenkívül az ipari növények vetésterületének nagysága szerint, amennyire ennek megfigyelése és különválasztása lehetséges; — továbbá „iparúzás“ szerint (nem abban a durva formában, amelyre rendszerint szorítkoznak, mintha csak a politikai gazdaságtant akarnák kigúnyolni azzal, hogy a gazdaságot az „iparúzókkal“ hol egybeveszik, hol meg külön, hanem az iparban dolgozó személyek helyzetének feltétlen számbavételével: gazdaságok, amelyek bér munkást nagy-, közepes és kismértékben bocsátanak ki; kis és nagy üzemekkel bíró gazdaságok; jelentéktelen, közepes és nagyszámú bér munkással dolgozók, stb.); — az állatállomány szerint (a gyűjteményben néhol ezt már elvégezték) stb.

Mintegy tíz kombinációs táblázat, amely a gazdaságokat, a kapitalizmus behatolását jellemző ismérvek szerint (körülbelül) tíz csoportra osztja — egyenként 80 függőleges rovatot számítva — mindössze 8000 új számítást jelentett volna, azaz sokkal kevesebb helyet foglalt volna el, mint a valamennyi obscsinára külön-külön kiszámított, felesleges, szükségtelen 20.000 százalékos viszonyszám.

Az ilyen sokoldalú kombinációs táblázatoknak, amelyek sokoldalúságuknál fogva kimutathatnák azt a rengeteg változatos formát, amelyben a földművelés és a földművelők piac alá rendelése végbemegy, hatalmas tudományos jelentősége volna. Minden túlzás nélkül mondhatjuk, hogy ezek a táblázatok a földművelés gazdaságtanának tudományában teljes átalakulást jelentenének.